

Άσχετα με τὰ αἷτια — πού προκαλοῦν τὴν ἀριστεροχειρία καὶ τοῦ χρόνου ὅπου αὐτὴ ἐμφανίζεται στὸ παιδί, ὁ διδάσκαλος ἢ ὁ γονεὺς πού θὰ βρεθῆ ἐμπρὸς σ' ἓνα τέτοιο πρόβλημα θὰ πρέπει νὰ καταβάλῃ προσπάθειες γιὰ νὰ μετατρέψῃ τὴ συνήθεια τοῦ χεριοῦ τοῦ παιδιοῦ ἢ θὰ ἀφήσῃ τοῦτο ἐλεύθερο γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὴ φυσική ροπὴ πού ἡ φύση τοῦ ἐχάρισεν;

Ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ τούτου παιδαγωγικοῦ προβλήματος οἱ εἰδικοί ἐρευνῶνται μᾶς λέγουν ὅτι ἐὰν ἡ συνήθεια τῆς ἀριστεροχειρίας ἔχει ριζωθῆ στὸ παιδί καὶ εἶναι ἐκδηλὴ καὶ σταθερὴ, τότε δὲν θὰ χρειασθῆ νὰ πιέσωμε καὶ νὰ ἐξαναγκάσωμε τοῦτο ν' ἀλλάξῃ συνήθεια καὶ ν' ἀσκηθῆ μετὰ τὸ δεξιὸ τοῦ χέρι παρά μόνο σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις ἀτυχημάτων, διότι ἐὰν ἐπιμείνωμε δυνατόν τὸ παιδί νὰ περιπέσῃ σὲ πολλές δυσκολίες, ὅπως συναισθηματικὲς συγκρούσεις, διαταραχὲς τοῦ λόγου κ.ἄ. Ἀντιθέτως ὁμως, ὅταν τὸ παιδί ἐπιδεικνύῃ μιὰ ἐπιπόλαιη προτίμηση καὶ ἐπιμονὴ νὰ γράφῃ μετὰ τὸ ἀριστερὸ τοῦ χέρι, τότε δύναται εὐκολὰ νὰ ὀδηγηθῆ στὴ χρῆση τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ, χωρὶς νὰ ὑπάρξῃ ὁ κίνδυνος τῶν ἀρνητικῶν αποτελεσμάτων. Φαίνεται ὅτι ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ διαμαρτυρία μας γιὰ μιὰ ἀλλαγὴ τῆς ἀριστεροχειρίας νὰ ὀφείλεται σὲ κάποια νοοτροπία μας ἢ ὅποια πηγάζει ἀπὸ τὴν φυσικὴ ἰδέα ὅτι ὁ κόσμος πού συναναστρεφόμεθα πρέπει νὰ εἶναι δεξιόχειρ.

Ἀναφερόμενος στὸ πρόβλημα τῆς ἀριστεροχειρίας ὁ βρεττανὸς ψυχολόγος δόκτωρ Burt μᾶς λέγει ὅτι ἐκεῖνος πού θὰ ἀναλάβῃ τὴν μεταστροφή τῆς ἀριστεροχειρίας ἐνὸς παιδιοῦ θὰ πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του μερικὸς παράγοντες, ὅπως:

1) Τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς ροπῆς τῆς ἀριστεροχειρίας τοῦ παιδιοῦ. Παιδιὰ τὰ ὅποια δεικνύουν μιὰ πραγματικὰ ἰσχυρὴ καὶ συνεπῆ προτίμηση τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ καθίσταται ἐπίπονη καὶ δύσκολη ἡ μεταστροφή τῆς ὑπαρχούσης δεξιότητος τοῦ χεριοῦ. Ὅσο ποῖο ἀσθενὴς εἶναι ἡ ροπὴ τόσο ποῖο εὐκολὴ καθίσταται καὶ ἡ ἀλλαγὴ.

2) Τὴν ἡλικία τοῦ παιδιοῦ καὶ τὴν σταθερότητα τῆς ἀριστεροχειρίας του. Ὅσο ποῖο μεγάλο εἶναι ἓνα παιδί, τόσο ποῖο ἐπικίνδυνη καὶ ἐπίπονη εἶναι ἡ ἀπόπειρα τῆς ἀλλαγῆς.

3) Τὴν δεξιότητα τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ τοῦ παιδιοῦ. Ἐὰν τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀρκετὰ ἀδέξια, τότε ἡ μεταστροφή εἶναι περιττὴ καὶ ἀνεπιθύμητη.

4) Τὸν βαθμὸ μειονεξίας τοῦ ἀριστεροχειροῦ. Ὅσο ποῖο μεγαλύτερη μειονεξία αἰσθάνεται ἓνας ἀριστεροχειρῆς, τόσο ποῖο πολλὲς δυνάμεις θὰ καταβάλῃ γιὰ νὰ τὴν ξεπεράσῃ, γιὰτὶ ἡ μειονεξία αὐτὴ θὰ τοῦ γίνῃ ἓνα κέντρισμα γιὰ περαιτέρω πρόοδο. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Γάλλος ψυχολόγος Ζὰν Κασσέν, σὲ κάποιο συνέδριο ὑποστήριξε τὰ ἑξῆς: «Μὴ φοβᾶσθε τὰ πλέγματα ἀπὸ τὰ ὅποια ἐνδεχομένως κατέχεσθε. Οἱ προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς μας ὀφείλουν τίς ἐπιτυχίες τους στὰ κομπλέξ τους, γιὰτὶ αὐτὰ ἀκριβῶς δημιουργοῦν τίς προϋποθέσεις γιὰ νὰ κάμουν κάτι σπουδαῖο στὴ ζωὴ τους».

5) Τὸ μέγεθος τῆς συναισθηματικῆς ἀσφάλειας πού παρουσιάζει τὸ παιδί. Ἐἓνα παιδί μετὰ κάποια σταθερὴ συναισθηματικὴ ἰσορροπία δύναται νὰ δεχθῆ τὴν μεταστροφή χωρὶς καμμιά διαταραχὴ, ἐνῶ τὸναντίον παιδιὰ μετὰ κάποια νευρικὴ ὑπερένταση καὶ διέγερση εἶναι ἐδεχόμενα νὰ συγχισθοῦν. Ἀκόμη ἡ στάση τῆς κοινωνίας εἶναι σήμερα περισσότερο εὐνοϊκὴ πρὸς τοὺς ἀριστεροχειροῦς.

Ἐὰν οἱ παράγοντες πού μᾶς ἐκθέτει ὁ Burt εἶναι εὐνοϊκοὶ καὶ ὁ ἀριστεροχειρῆς παρουσιάζει κάποια ἐτοιμότητα πρὸς μεταστροφή τότε δύναμεθα νὰ καταβάλωμε μιὰ προσπάθεια 4-6 μηνῶν μέσῳ μιᾶς προγραμματισμένης ἐργασίας, ὅπου τὸ παιδί θὰ δυνηθῆ νὰ συμμετάσχῃ ἐνεργητικὰ στὸν καθορισμὸ τοῦ σκοποῦ μας καθὼς ἐπίσης καὶ στὴν ἐκλογὴ τῶν ὑποδεικνυομένων μέσων.

Μερικὲς ἀπὸ τίς πλέον κατάλληλες καὶ πρακτικὲς ἀσκήσεις τίς ὁποῖες δύναμεθα νὰ ὑποδείξωμε ἀνεπιφύλακτα εἰς τὸ παιδί πρὸς γύμναση τοῦ δεξιοῦ τοῦ χεριοῦ εἶναι οἱ ἀκόλουθες: 1) Ἡ συχνὴ χρῆση τοῦ μολυβιοῦ καὶ ἐξάσκηση εἰς τὴν ζωγραφικὴν.

2) Ἡ δείξη εἰκόνων ἢ ἀντικειμένων. 3) Ἡ πλήρωση ἐνὸς λάκκου μὲ πετραδάκια. 4) Ἡ ἀνύψωση ἢ ἡ ἔλξη διαφόρων ἀντικειμένων. 5) Ἡ περιστροφή ἐνὸς κυτίου προσδεδεμένου διὰ κλωστής κ.ἄ.

Ἀπὸ ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς γνωρίζομε ἀκόμη ὅτι παιδιὰ τὰ ὁποῖα ὑφίσταται τὴν ἀλλαγὴ τῆς χειροδεξιότητος τὰ 2) 3 αὐτῶν παρουσιάζουν εὐνοϊκὰ ἀποτελέσματα, ἐνῶ τὸ 1) 3 ὑποφέρουν ἀπὸ σοβαρὰς ψυχολογικὰς ἀντιδράσεις. Εἶναι σπάνιον δὲ νὰ ὑπάρξη μιὰ εὐνοϊκὴ μεταστροφή τοῦ χειριοῦ μετὰ τὸ 7ον ἢ τὸ 8ον ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ, διότι κατὰ τὴν ἡλικία αὐτὴ ἡ συνήθεια τῆς δεξιότητος ἔχει πλέον βαθιὰ ριζωθῆ.

Ἡ ἀριστεροχειρία δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἓνα τόσο σοβαρὸ πρόβλημα, ὥστε οἱ γονεῖς νὰ θέλουν νὰ θραύσουν τὰ δεσμὰ αὐτῆς βίαια καὶ δυναμικά, διότι σὲ τέτοιες ἐνέργειες τραυλισμὸς καὶ ἀνεπιθύμητες ψυχολογικὰς ἀντιδράσεις θὰ εἶναι οἱ εἰσπράξεις μας. Ἐπίσης ραπίσματα, ἐπιπλήξεις, κολαφισμοὶ καὶ ἄλλες τιμωρίες ἐπιβαλλόμενες εἰς τὸν ἀριστερόχειρα γιὰ μιὰ ὑποχρεωτικὴ μεταστροφή οὐδέποτε δικαιολογοῦνται.

Εἶναι ἐξ ἴσου πρέπον νὰ τονισθῆ ὅτι μιὰ προσωπικὴ μας προσπάθεια πρὸς ἀλλαγὴ τῆς ἰδικῆς μας μονοδεξιότητος θὰ ἦτο ἀρκετὸ γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ πόσο δύσκολη θὰ εἶναι αὐτὴ καὶ εἰς τὸν ἀριστερόχειρα.

Ἐν κατακλείδι ὑπενθυμίζομε σὲ μερικοὺς ἐπίμονους γονεῖς ἐνίοτε δὲ καὶ διδασκάλους ὅτι κάθε ἀπόπειρα μεταστροφῆς τοῦ ἀριστερόχειρα πρέπει νὰ περιορίζεται εἰς τὴν νηπιακὴ καὶ προσχολικὴ ἡλικία, οἱ δὲ καταναγκαστικὰς μέθοδοι θεραπείας εἶναι ἀνεπιθύμητες σὲ ὅλες τὶς ἡλικίας καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζουν ἀκόμη ὅτι ἓνας ἐπιδέξιος ἀριστερόχειρας εἶναι προτιμότερος γιὰ τὴ ζωὴ ἀπὸ ἓναν ἀδέξιο δεξιόχειρα.

Τέλος γιὰ μιὰ εὐκολὴ καὶ ἀνετὴ γραφὴ συνιστᾶται εἰς τοὺς ἀριστερόχειρες νὰ προσέξουν τρία βασικὰ σημεῖα: 1) Ὅταν γράφουν νὰ δίδουν εἰς τὴν κόλλα ἢ τὸ τετράδιό τους μιὰ κλίση πρὸς τὴ δεξιὰ γωνία τοῦ θρανίου. 2) Νὰ κρατοῦν τὸ μολύδι μιὰ ἴντσα ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ κάτω ἄκρον αὐτοῦ καὶ 3) Νὰ διατηροῦν μιὰ κάθετο ἢ ὀπισθία κλίση αὐτοῦ ἀντὶ τῆς ἐμπροσθίας.

ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Εισήγηση του διδασκάλου ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ στο Γεν. Παιδαγωγικό Συν-
έδριο τῆς Α' Εκπαιδευτικῆς Περιφερείας Δρά-
μας κατά τὴν 20-6-1965.

ΜΕΡΟΣ Α' ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

Ἡ ἔννοια τῆς ἀγωγῆς

Ὁ ἄνθρωπος, τὸ τελειότερο πλάσμα τῆς Θείας Δημιουργίας, αὐτὸς πού στὴ θέλησή του ὑπέταξε τὴν ἄψυχη ὕλη καὶ θγῆκε ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τοῦ πλανήτη μας γιὰ νὰ ἐξερευνήσῃ τὸ διάστημα, αὐτὸς ὁ πανίσχυρος ἄνθρωπος ἔρχεται στὸν κόσμον ἀνεξέλικτος καὶ ἀφάνταστα ἀδύναμος, ὥστε χωρὶς τὴ φροντίδα τῶν ἰδικῶν του προσώπων θὰ ἦταν καταδικασμένος νὰ κλείσῃ τὴ ζωὴ του πρὶν καλὰ τὴν ἀρχίσῃ. Κάθε ἄνθρωπος μὲ τὴ γέννησή του ἔχει τὸν ἰδικό του γονότυπο, δηλ. ἓνα πλῆθος ἀπὸ ὀρμές σωματικές καὶ πνευματικές, ἓνα πλῆθος ἀκόμα ἀπὸ ἐσωτερικὲς δυνάμεις, καταβολές καὶ προδιαθέσεις πού τις κληρονόμησε ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ πού ὅλες μαζὶ ἐνωμένες μὲ μιὰ ἀλληλεξάρτηση θὰ τὸν βοηθήσουν στὴν ἐξέλιξή του καὶ στὴ διαμόρφωση τοῦ χαρακτήρα του. Ἀπὸ τὸ γονότυπο αὐτό, μὲ τὴν ἐπίδραση τῆς ἀγωγῆς, θὰ προέλθῃ ὁ φαινότυπος, δηλ. ὁ ὄριμος πιά ἄνθρωπος μὲ τὸ σύνολο τῶν ψυχοσωματικῶν του ἐκδηλώσεων καὶ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ χαρακτήρα του. Εἶναι δὲ ἀγωγή ἡ φροντισμένη καὶ ὀργανωμένη ἐπίδραση τοῦ ὄριμου ἀνθρώπου στὸ ἀνήλικο παιδί μὲ σκοπὸ νὰ τὸ βοηθήσῃ ν' ἀναπτύξῃ φυσιολογικὰ τις ἔμφυτες ψυχικὲς καὶ σωματικὲς του δυνάμεις καὶ νὰ τὸν διαπλάσῃ σὲ ἠθικὴ προσωπικότητα μὲ τέτοια προσόντα ὥστε, ὅταν μεγαλωμένο πιά θγῆ στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, νὰ γίνῃ συνεχιστὴς τῆς προόδου καὶ πρωτεργάτης τῆς εὐτυχίας τοῦ ἑαυτοῦ του, τῆς οἰκογενείας του, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος.

Ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή

Ἡ ἀγωγή μὲ ὅλα τὰ μέσα πού διαθέτει ἀπευθύνεται στὸ σωματικὸ καὶ ψυχικὸ παράγοντα τοῦ ἀνθρώπου. Ἔτσι λοιπὸν καταπιάνεται καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ συναισθηματικοῦ του κόσμου. Συναισθηματὴ στὴν ψυχολογία ὀνομάζουμε τὴν εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη ψυχικὴ κατάσταση πού γεννιέται μέσα μας ἀπὸ τις διάφορες ἐμπειρίες καὶ τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς. Τὰ συναισθήματα γενικὰ τὰ χωρίζουμε σὲ ἀπλά καὶ σὲ σύνθετα. Στὰ σύνθετα ἀνήκουν καὶ τὰ καλαισθητικὰ συναισθήματα. Ὀνομάζουμε δὲ καλαισθητικὰ ἢ καλολογικὰ τὰ συναισθήματα πού γεννι-

οὐνται ἀπὸ τὶς παραστάσεις τοῦ καλοῦ, τοῦ ὡραίου. Ἡ ἀγωγή πού ἔχει ἀντικείμενο τὰ καλαισθητικὰ συναισθήματα λέγεται αἰσθητικὴ ἀγωγή καὶ σκοπὸν ἔχει νὰ κἀνῃ τὸ παιδί, τὸν ἄνθρωπο γενικά, ἱκανὸ νὰ ξεχωρίζη τὸ ὡραῖο στὴ φύση, στὴ ζωὴ καὶ στὴν τέχνη, μπροστὰ του νὰ νοιώθῃ μιὰ βαθιὰ συγκίνηση, χαρὰ καὶ ἀνακούφιση ἀπὸ τὶς πίκρες καὶ τὴν ἀγωνία τῆς ζωῆς.

Ἡ ἔννοια «ὡραῖον».

Μὰ νὰ πού τώρα μπροστὰ μας προβάλλει τὸ ἐρώτημα: Τί εἶναι ὡραῖον; Τοῦτο σὰν σοβαρὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀκόμα ἐποχὴ ἀπασχόλησε τὸν ἀνθρώπινο στοχασμό. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ δοθῇ ἓνας θετικὸς ὀρισμὸς τῆς ἐννοίας «ὡραῖον» ἢ μήπως πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε πὼς ἡ φύση τοῦ ὡραίου εἶναι τέτοια πού ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς δὲ μπορεῖ νὰ τὴν κλείσῃ μέσα σ' ἓνα λογικὸ σχῆμα καὶ νὰ δώσῃ στὴν ἔννοια αὐτὴ μιὰ σαφῆ καὶ θετικὴ διατύπωση; Ὁ Winckelmann ὑποστήριξε πὼς «μία γενικὴ καὶ σαφὴς ἔννοια τῆς φύσεως τοῦ κάλλους ἀνήκει στὶς ἀνεύρετες ἀλήθειες». Ὁ Γκαίτε πάλι εἰρωνεύεται τοὺς αἰσθητικούς πού «γι' αὐτὸ τὸ ἀφραστο, πού γιὰ νὰ τὸ χαρακτηρίσουμε μεταχειριζόμεσθε τὴν ἔκφραση «ὡραῖον» θασανίζονται νὰ σχηματίσουν μιὰ ἔννοια μὲ μερικὲς ἀφηρημένες λέξεις... Τὸ ὡραῖο κατὰ τὸν ἴδιο εἶναι ἓνα «πρωταρχικὸ φαινόμενο πού ποτέ δὲ φανερώνεται τὸ ἴδιο, ἀλλὰ μόνο ἢ λάμψη του γίνεται ὄρατὴ μέσα σὲ χίλιες διάφορες ἐκδηλώσεις τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος καὶ εἶναι τόσο πολλαπλὸ καὶ τόσο ποικίλο ὅσο ἢ ἴδια ἢ φύση». Εἰν' ἀλήθεια πὼς ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου σὲ διάφορες ἐποχὲς διαφορετικὲς ἔδωσε ἐξηγήσεις στὴν ἀξία «ὡραῖον». Ἔτσι διάφορες διαμορφώθηκαν θεωρίες. Στὴν προσπάθειά μας νὰ τὶς ταξινομήσουμε τὶς κατατάσσουμε σὲ δύο κατηγορίες. Στὴν πρώτη, τοῦ Πλατωνικοῦ ἰδεαλισμοῦ, τὸ ὡραῖον ἀποδίδεται στὴν ἰδέα πού περικλείνει ἓνα ἔργο τέχνης. Κατὰ τὶς θεωρίες τῆς δεύτερης κατηγορίας (τὶς μορφοκρατικὲς) τὸ ὡραῖον ἀποδίδεται στὴν μορφή, στὸ σχῆμα, στὸ ἐξωτερικὸ δηλ. στοιχεῖο πού τὸ δέχονται οἱ δύο αἰσθήσεις μας, ἡ δράση καὶ ἡ ἀκοή. (Σχῆμα, χρῶμα, τόνος, συμμετρία, ἀναλογία, ἐνότητα). Μὰ ὅμως καὶ οἱ δύο παρατάξεις ὑπεστήριξαν τὴν ἀκρότητα, τὴ μονομέρεια καὶ ξέφυγαν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια γιὰτὶ οὔτε ἡ ἰδέα οὔτε ἡ μορφή μόνον καὶ ξεχωριστὰ μποροῦν ν' ἀποτελέσουν θάση σταθερὴ σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε ἓνα ἀντικείμενο ὡς ὡραῖο. Ἡ ἰδέα, ἂν τὴν πάρουμε μόνο σὰν ἰδέα, ἀποτελεῖ μιὰ ξεχωριστὴ ἀξία καὶ δίχως ἀμφισβολία τὴ δεχόμεσθε σὰν μιὰ θάση γιὰ τὴν ἐκτίμηση τοῦ ὡραίου μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ τὴ μοναδικὴ θάση. Οὔτε καὶ ἀπὸ τὴ μορφή μόνον κρίνεται τὸ ὡραῖο. Γιὰτὶ ἂν ἓνα ὀρισμένο μέγεθος κρίνεται ὡραῖο ὑπολογίζοντάς το ἀπλῶς καὶ μόνο σὰν μέγεθος, θὰ ἔπρεπε τοῦτο νὰ κριθῇ ὡραῖο καὶ στὸ ἀνδρικό καὶ στὸ γυναικεῖο σῶμα. Καὶ ὅμως ὄχι μόνο γίνεται διάκριση στὰ δύο φύλα ἀλλὰ καὶ στὸ ἴδιο φύλο μεταξὺ γυναικῶν τὸ ἀνάστημα 5χρονης κορούλας πού λέγεται ὡραῖο ἀνάστημα ἂν τὸ συναντήσωμε σὲ μιὰ γυναῖκα δὲν κρίνεται ὡραῖον. Τὸ ἴδιο θὰ λέγαμε καὶ γιὰ τὶς γραμμὲς τοῦ προσώπου στὰ δύο φύλα. Ἡ ἔννοια «ὡραῖο» δὲν ἀποδίδεται σὲ μιὰ ὀρισμένη ἰδιότητα ἢ ποιότητα τοῦ ἀντικειμένου ἀλλὰ στὴ σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν ἰδέα καὶ στὴ μορφή τοῦ ἀντικειμένου. «Ὠραῖον» σημαίνει ὅτι ὑπάρχει

μιά τέλεια άρμονία μεταξύ ιδέας και μορφής που περικλείνει ένα αντικείμενο. Το χάρισμα να μάς ξεδιψά δεν έχει ούτε το όξυγόνο ούτε το υδρογόνο μόνο του αλλά ή χημική τους ένωση σε όρισμένες αναλογίες, δηλ. το νερό.

Το ωραίο επιβάλλεται ήγεμονικά όπως το ιδεώδες και το ήθικό και άπλώνει τή βασιλεία του σε άπεριόριστα χρονικά όρια. Για να γίνη καλύτερα αντιληπτό ως προσπαθήσουμε να το ξεχωρίσουμε από όρισμένες άλλες έννοιες. Το ευχάριστο δεν είναι ταυτόσημο με το ωραίο. Το ευχάριστο εκφράζει μια σχέση που υπάρχει ανάμεσα σ' ένα αντικείμενο και στο έγω του ανθρώπου ενώ ή έννοια ωραίο εκφράζει μια σχέση ανάμεσα στην ιδέα και στη μορφή του αυτού αντικειμένου. Το ωραίο είναι πάντοτε ευχάριστο ενώ το ευχάριστο δεν είναι πάντοτε ωραίο. "Ενα ωφέλιμο αντικείμενο μπορεί να είναι και ωραίο αλλά το ωραίο δεν είναι υποχρεωτικό και ωφέλιμο. Το άληθές δεν είναι πάντοτε ωραίο αν και ή αλήθεια σαν ιδέα είναι πάντοτε ωραία. Επίσης το ωραίο δε είναι πάντοτε άληθινό γιατί έτσι όλα τα άληθινά στον κόσμο πράγματα θα ήσαν και ωραία. Όραίο δεν είναι μόνο το ήθικό αν και το ανήθικό δεν είναι ποτέ ωραίο. Υπάρχουν τόσα πράγματα στη φύση, στη ζωή μας και στην περιοχή του ανθρώπινου στοχασμού που δίχως να εκφράζουν κανένα ήθικό δίδαγμα ή ήθική ιδέα κρίνονται και αναγνωρίζονται ως «ωραία». Τέλος το ωραίο συγγενεύει με το άγαθό και άληθές και ποτέ δεν αντιμάχονται μεταξύ τους. Το ωραίο ο άνθρωπος το συναντά στη φύση, στη ζωή, και στην τέχνη.

Η τέχνη είναι καρπός τής ένεργείας του ανθρώπου στην άψυχη ύλη για να κάμη αντικείμενα ωφέλιμα που να ικανοποιούν και την αισθητική του ανάγκη για το ωραίο. Τήν τέχνη γενικά τή διακρίνομε σε καλλιτεχνία και σε βιομηχανική τέχνη ή χειροτεχνία ή εφαρμοσμένη. Τής καλλιτεχνίας τα δημιουργήματα, λέγονται καλλιτεχνήματα, αποβλέπουν στην αισθητική ικανοποίηση του ανθρώπου, είναι μοναδικά και πρωτότυπα. Τα δημιουργήματα τής βιομηχανικής τέχνης είναι κυρίως ωφέλιμα και πραχτικά, αποβλέπουν στην ικανοποίηση συνήθως υλικών αναγκών του ανθρώπου, δεν είναι πρωτότυπα άλλ' επαναλαμβάνονται όπως ταιριάζει σε αντικείμενα που έξυπηρετούν όμοιες ανάγκες ανθρώπων. «Η καλλιτεχνία» γράφει ο επιθεωρητής Δημοτ. Σχολείων Παν. Κατσιρέας στο έξαιρέτο βιβλίο του «Είσαγωγή στην αισθητική άγωγή» «είναι ή ύψηλή λειτουργία του συναισθήματος και του στοχασμού. Είναι μια φωνή από μέσα που βρίσκει στο καλλιτέχνημα τήν έκφρασή της μ' ένα ρυθμό ήγεμονικού μεγαλείου, που κατακτά ο άνθρωπος όταν υποτάξει τον έαυτό του και άρχιση ν' ανεβαίνη τα κρυστάλλινα σκαλιά τής άληθινής δημιουργίας». Στην καλλιτεχνία ανήκουν ή λογοτεχνία, ή μουσική, ή αρχιτεκτονική, ή γλυπτική, ή ζωγραφική, το θέατρο και ο κινηματογράφος. Η καλλιτεχνία γενικά είναι ένα από τα σπουδαιότερα φαινόμενα του ανθρώπινου πνεύματος που έντατικά άπασχόλησε και άπασχολεί σήμερα τον άνθρωπο σαν άτομο και σα μέλος τής κοινωνίας. Άλλά ποιό είναι το έλατήριο εκείνο που ώθει τον άνθρωπο προς τήν καλλιτεχνία; Και στο ζήτημα αυτό οί γνώμες τών ειδικών δεν συμφωνούν. Ο καθηγητής του πανεπιστημίου Α. Έλευθερόπουλος στο βιβλίο του «Το ωραίο και ή καλλιτεχνία» γράφει τα έξής: «Έλατήριο τής γενέσεως τής καλλιτεχνίας είναι ή όρμη του ανθρώπου ή όποια τείνει να δώση εις τας ιδέας μίαν ούτως είπειν τελείως αντιστοιχούσαν αι-

σθητήν ἔκφρασιν διὰ γραμμῶν, χρωμάτων, σχημάτων, λέξεων καὶ τόνων».

Τὸ ὠραῖο στὴ φύση καὶ στὴν καλλιτεχνία.

Τὸ ὠραῖο ὅπως ἀναφέραμε τὸ συναντοῦμε στὴ φύση καὶ στὴ καλλιτεχνία. Τὸ ὠραῖο στὴν καλλιτεχνία ἐπειδὴ εἶναι προϊόν τῆς συνειδητῆς ἐνεργείας τοῦ καλλιτέχνη παρουσιάζεται πιὸ τέλειο, ἀπαλλαγμένο ἀπὸ τὶς ἀτέλειες ποὺ ἔχει τὸ ὠραῖο τῆς φύσεως. Τὸ καλλιτέχνημα παρασταίνει τὸ ἀντικείμενο ἰδεατῶς, ὅπως δηλ. θὰ εἶχε διαμορφωθῆ ἂν δὲν παρεμβάλλονταν τὰ ἐμπόδια ποὺ ὑπάρχουν. Τὸ κάθε καλλιτέχνημα ἔχει τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ καλλιτέχνη, ξεχωρίζουμε σ' αὐτὸ τοὺς ἀγῶνες ποὺ κατέβαλε νὰ ὑποτάξῃ τὴν ὕλη καὶ νὰ τὴ μορφοποιήσῃ αἰσθητικῶς. Τὸ καλλιτέχνημα προβάλλει ἔντονο στὸ θεατὴ τοῦ, ἐπιδραῖ ἄμεσα γιατί μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὸ προσέξουμε, μᾶς αἰχμαλωτίζει μὲ τὸ μεγαλεῖο τοῦ. Ἀντίθετα μὲ τὸ καλλιτέχνημα τὸ ὠραῖο τῆς φύσεως εἶναι πιὸ σπάνιο καὶ συντροφιασμένο μὲ στοιχεῖα αἰσθητικῶς ἀδιάφορα ἢ καὶ ἀρνητικά. Πρέπει νὰ τὸ ἀναζητήσουμε, νὰ στρέψουμε ἐκεῖ τὴν προσοχή μας, νὰ τὸ ἀνακαλύψουμε καὶ σὲ συνέχεια νὰ πάρουμε θέση μπροστὰ τοῦ γιὰ νὰ τὸ ἀπολαύσουμε αἰσθητικῶς. Καὶ ὅμως ὑπάρχει κάτι στὴ φύση μέσα ποὺ δίνει διαμαντένια λάμψη στὰ προϊόντα τῆς καὶ τ' ἀνεβάζει σ' ἀνώτερη βαθμίδα ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς τέχνης, κι' αὐτὸ τὸ κάτι εἶναι ἡ ζωὴ. Ἐνα ὠραῖο τοπίο π.χ. στὴ φύση μὲ τὸ λεπτὸ ἄρωμα τῶν μυριόχρωμων λουλουδιῶν, μὲ τὴ ζωντανὴ δροσιὰ τῆς ποικιλόμορφης θλαστήσεως, μὲ τὸ θοῦϊσμα τῶν ἐντόμων καὶ τῶν πουλιῶν τὰ φτερουγίσματα, μὲ τὸ ἀνάλαφρο τῆς αὔρας χάδι εἶναι ἀνώτερο καὶ συγκινεῖ πιὸ βαθιὰ κι' ἀπ' τὸν καλύτερο ζωγραφικὸ πίνακα ὅπου τὸ ἐκλεκτικὸ χέρι τοῦ ζωγράφου τὸ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὶς ἀτέλειες τῆς φυσικῆς του καταστάσεως.

Κατηγορίες τοῦ ὠραίου:

Τὸ ὠραῖο στὴ φύση καὶ στὴν τέχνη παρουσιάζεται μὲ τὶς ἑξῆς κατηγορίες. α) τὸ ὑψηλό. Κατὰ τὸν Κάντ ὑψηλὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐπιβάλλεται μὲ τὸν ὄγκο του, τὴν ἔκταση καὶ τὴν ἔντασή του. «Ἡ χαρὰ ποὺ μᾶς δίνεται ἀπὸ τὸ ὑψηλὸ (τὸ ὑπέροχο) γράφει στὴν Αἰσθητικὴ του ὁ ἐξάϊρετος φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς Ε. Παπανοῦτσος, «προκαλεῖται ἀπὸ τὸ συναίσθημα ἑνὸς στιγμιαίου ἐμποδισμοῦ τῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς καὶ μιᾶς πιὸ ὀρμητικῆς ἔπειτα διάχυσης αὐτῶν τῶν δυνάμεων. Τὸ ὑπέροχο μᾶς ἔλκει ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀπωθεῖ». Εἶναι ἡ ἐντύπωση ποὺ γεννιέται μέσα μας ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα κολοσσιαίων μνημείων ὅπως οἱ πυραμίδες τῆς Αἰγύπτου, ἡ χιονοσκεπαστὴ κορυφὴ τῶν Ἄλπεων ἢ μία θύελλα στὸν ὠκεανό, κ.λ.π. Συναισθήματα ποὺ συνοδεύουν τὸ ὑψηλὸν εἶναι ὁ θαυμασμός, ἡ κατάπληξη, ὁ φόβος. Ὁ Βάγκνερ σημειώνει: «... ἐν τούτῳ ἀκριβῶς συνίσταται ἡ ἔννοια τοῦ ὑψηλοῦ, ὅτι ὁ νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ τὸ ἀντικείμενον». β) *Τὸ τραγικὸ* ἀναφέρεται πάντοτε στὸν ἄνθρωπο ἢ σὲ γεγονότα τοῦ κύκλου τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Τὸ τραγικὸ εἶναι τὸ φοβερὸ ναυάγιο ἑνὸς ἀνθρώπου παράφορα τολμηροῦ ποὺ δοκίμασε νὰ κατορθώσῃ τ' ἀδύνατα νὰ γίνουν. Κατὰ τὸν Dessoir «τὸ τραγικὸ εἶναι μιὰ πάλη μεταξὺ ἐγῶ καὶ κόσμου ἢ καὶ μέσα στὸ ἴδιο τὸ ἐγὼ ποὺ ἀναγνωρίζεται ὡς ἀναπόφευκτη καὶ ποὺ κινεῖ τὸ θαυμασμό». Ἡ οὐσία

τοῦ τραγικοῦ εἶναι ἡ ἀντίθεση, ἡ σύγκρουση πού λύνεται μόνο μέ τὸ ξεπέρασμα τῆς πραγματικότητος.

γ) *Τὸ κωμικὸ* εἶναι ἡ κατηγορία ἐκεῖνη τοῦ ωραίου ὅπου εἶτε ἀπὸ τὴ μορφή εἶτε ἀπὸ τὸ περιεχόμενο εἶτε ἀπὸ τὰ δύο μαζί ξεπηδᾷ τὸ γέλιο ἢ μιὰ ἐξαιρετικὰ εὐθυμη κατάσταση.

Ἡ αἰσθητικὴ λειτουργία τῆς ψυχῆς:

Τὸ ωραῖο στὴ φύση καὶ στὴν καλλιτεχνία σ' ὁποιαδήποτε μορφή κι' ἂν θρῖσκεται, σπὸ θεατὴ ἄνθρωπο ἀσκεῖ μιὰ ἀφάνταστα μεγάλη γοητεία. Γεννιέται μιὰ ἰδιόμορφη κατάσταση στὴ συνείδηση πού τὴν ὀνομάζουμε αἰσθητικὴ λειτουργία. Δύο βασικά γνωρίσματα θετικὰ προσδιορίζουν τὴ φύση τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς λειτουργίας. α) Στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ ωραίου ὅλες οἱ ψυχικὲς μας λειτουργίες, ἡ νόηση, ἡ βούληση, τὸ συναίσθημα, συγκλίνουν καὶ ἑναρμονίζονται καὶ β) μιὰ ἰδιότυπη καὶ μοναδικὴ στὸ εἶδος τῆς συγκίνηση πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ ὅταν αὐτὴ παραδίνεται στὴν αἰσθητικὴ ἐποπτεία. Ὑπάρχουν ἴσως ἐντονώτερες συγκινήσεις πού δὲν ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ ωραῖο ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλη πηγὴ ὅπως π.χ. ἡ θεωρητικὴ ἢ ἠθικὴ ἱκανοποίηση ἀπὸ τὴ λύση ἑνὸς κάποιου ἐπιστημονικοῦ προβλήματος ἢ ἀπὸ μιὰ ἀγαθοεργία, κλπ. Ἡ συγκίνηση ὅμως αὐτὴ θγαίνει ἀπὸ τὴ λειτουργία κάποιου ἀνώτερου ψυχικοῦ κέντρου καὶ εἶναι περιορισμένης ἐκτάσεως. Τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση αἰσθανόμαστε «ξὺν ὅλη τῇ καρδίᾳ» κατὰ τὴν ἔκφραση τοῦ Πλάτωνος. Ἡ συγκίνηση ὅμως αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ βαθμὸ κατανοήσεως τοῦ αἰσθητικοῦ ἀντικειμένου. Καὶ ἡ πιὸ πετυχημένη μορφή τοῦ ωραίου ἂν δὲν κατανοηθῆ ἀπὸ τὸ θεατὴ ἢ ἀκροατὴ του δὲν γεννᾷ αἰσθητικὴ συγκίνηση.

Ἡ αἰσθητικὴ λειτουργία στὸ παιδί:

Βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓν' ἄλλο ἐρώτημα. Τὸ παιδί, ὁ ἀνώριμος αὐτὸς ἄνθρωπος, ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ δοκιμάζῃ αἰσθητικὴ συγκίνηση ἀπὸ τὴ θέα τοῦ ωραίου στὴ φύση ἢ στὴν καλλιτεχνία; Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρνητικὴ. Ὑπάρχει θέβαια μιὰ ἐμφυτὴ εὐαισθησία γιὰ τὸ ωραῖο καὶ γεννιέται κάποια εὐχάριστη ψυχικὴ διάθεση στὸ ἀντίκρουσμα ὀρισμένων χρωμάτων, σχημάτων, εἰκόνων ἢ στὸ ἀκουσμα ἤχων ἀπὸ πολὺ μικρὴ ἀκόμα ἡλικία ἀλλ' οὔτε ἀπλὴ ὑπόθεση μπορεῖ νὰ γίνῃ ὅτι πρόκειται γιὰ αἰσθητικὴ συγκίνηση μέ τὴν ἔννοια πού ἀναφέραμε παραπάνω. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν συγκίνηση αὐτὴ στὸ παιδί πηγάζει ἀπὸ κάποιο μεμονωμένο στοιχεῖο τοῦ αἰσθητικοῦ ἀντικειμένου καὶ συνδέεται στενὰ μέ τὴν ἐπιθυμία τοῦ παιδιοῦ νὰ τὸ ἀποκτήσῃ πού καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα ἀπαράδεχτα γιὰ τὴ γνήσια αἰσθητικὴ συγκίνηση.

Πειραματικὴ ἔρευνα τῶν καλαισθητικῶν συν)μάτων τοῦ παιδιοῦ.

Πλούσια καὶ προσεχτικὴ ἔρευνα ἔχει γίνῃ ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστήμονες γύρω ἀπὸ τὸ καλαισθητικὸ συναίσθημα τοῦ παιδιοῦ. Οἱ κυριώτεροι ἐρευνητὲς εἶναι οἱ Fechner, Albien, Müller, Fr. Schmidt, P. Jampdsky. Οἱ ἔρευνες ἔγιναν μέ διάφορες μεθόδους σὲ εἰκόνες καὶ τὰ σπουδαιότερα ἀπὸ τὰ πορίσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Τὸ παιδί στὴ μικρὴ του ἡλικία ἐκφέρει τὴν κρίση του γιὰ μιὰ εἰκόνα προσέχοντας μόνο στὸ περιεχόμενό της καὶ ὄχι στὴ καλλιτεχνικὴ τῆς παράσταση. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὰ ἔ-

πίθετα που χρησιμοποιεί για να εκδηλώσει την ψυχική του διάθεση από την παρατήρηση μιᾶς εικόνας. Οι κρίσεις του συνήθως είναι: Τρομερό, επίφοβο, άγριο, αξιολύπητο, καλό κ.λ.π. που φανερώνουν την έντύπωσή του από τις σκηνές και όχι από την εκτέλεση τῆς εικόνας. 2) Τὸ παιδί στην ἀρχὴ κρίνει ἀπὸ ἓνα μεμονωμένο μέσο παραστάσεως χωρὶς νὰ τὸ συνδέῃ μὲ τὸ ὄλο καλλιτέχνημα. Γιὰ τὴν αἰσθητικὴν τὴν ἀντίληψη εὐκολώτερο εἶναι τὸ χρῶμα καὶ δυσκολώτερο ὁ χῶρος. 3) Προοδευτικὰ καὶ μέχρι τὸ 14ον ἔτος τῆς ἡλικίας του ἀρχίζει νὰ κρίνῃ μεμονωμένα στοιχεῖα τῆς εικόνας κι' ἀπ' αὐτὰ νὰ γενικεύῃ τὸ χαρακτηρισμὸ του σ' ὄλο τὸ ἔργο. 4) Πέρα ἀπὸ τὸ 14ον ἔτος ἀρχίζει νὰ κατανοῇ τὴν σχέσιν τῶν ἐπιμέρους σημείων πρὸς τὸ ὄλον καλλιτέχνημα καὶ αὐτὸ πάλι παρατηρεῖται στὰ πιὸ ἔξυπνα παιδιὰ γιατί ἡ καλαισθητικὴ ἐκτίμησις ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὸ βαθμὸν τῆς νοημοσύνης. 5) Τέλος μετὰ τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας τὸ παιδί ἀποκτᾶ τὴν ἰκανότητα νὰ κρίνῃ μιὰ εἰκόνα σὰν καλλιτέχνημα καὶ νὰ αἰσθάνεται πραγματικὴν αἰσθητικὴν συγκίνησιν ἂν θέβαια ἔχη προηγηθῆ κάποια καλαισθητικὴ καθοδήγησις. Εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιδράσῃ ἡ ἀγωγή ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος τοῦ παιδιοῦ; Τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν δηλώνουν ὅτι τὸ συναισθητικὸν τοῦτο ὑπόκειται σὲ ἐξέλιξιν ἀλλὰ μὲ μιὰ συστηματικὴ παρακολούθησιν καὶ καθοδήγησιν καὶ ἡ ἐξέλιξις αὕτη εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν ἀντιληπτικὴν ἰκανότητα, τὴν κληρονομικὴν προδιάθεσιν καὶ τὸ οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ἐνέργεια ὁμοίως τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἶναι ἔργον τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς.

ΜΕΡΟΣ Β' ΠΡΑΚΤΙΚΟΝ

Πότε λοιπὸν πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή;

Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ καὶ πάλιν τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν ἔρχονται νὰ δώσουν τὴν ἀπάντησιν. Μέχρι τὸ 4ον ἔτος τῆς ἡλικίας του τὸ παιδί, ἐκτὸς θέβαια ἀπὸ περιπτώσεις καλλιτεχνικῆς ἰδιοφυΐας, δὲν ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ξεχωρίσῃ μιὰ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Πέρα ὁμοίως ἀπὸ τὴν ἡλικίαν αὕτη ἀρχίζει τὸ ζῦπνημα τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος καὶ ἔτσι μπορεῖ ν' ἀρχίσῃ βαθμιαίαν ἢ ἀσκήσιν αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Γιὰ νὰ ἔχουμε ἀξιόλογα καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα πρέπει ἐπὶ τὴν ἀνάλογη ἡλικίαν ν' ἀποβλέπουμε σὲ ὀρισμένους σκοποὺς καὶ μὲ τὸν κατάλληλον καὶ ἐνδεδειγμένον τρόπο νὰ ἐπιδιώκουμε τὴν πραγμάτωσίν των. Τὰ στάδια πού θ' ἀκολουθήσῃ ἡ αἰσθητικὴ ἀγωγή εἶναι τὰ ἑξῆς. Τὰ χρονικὰ ὄρια φυσικὰ πού ἀναφέρονται δὲν πρέπει νὰ τὰ θεωρήσουμε σὰν σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητα ἀλλὰ παρουσιάζουν μιὰ διακύμανσιν στὰ διάφορα παιδιὰ.

1) *Τὸ πρῶτον στάδιον* εἶναι τῶν καλαισθητικῶν ἑξεων (ἀπὸ τὸ 4—10 ἔτος τῆς ἡλικίας). Κατὰ τὸ στάδιον αὐτὸ τὸ παιδί ἐντελῶς ἀθίαστα μὲ καλαισθητικὰς ἑξεις προπαρασκευάζεται γιὰ νὰ ἀναζητᾶ τὸ ὡραῖον καὶ νὰ δοκιμάζῃ ἀπ' αὐτὸ αἰσθητικὴν συγκίνησιν. Τὸ στάδιον τοῦτο τῆς αἰσθητικῆς ἀγωγῆς ἀσκεῖται ἐπὶ τὴν οἰκογένειαν, ἐπὶ τὸ Νηπιαγωγεῖον ὅπου λειτουργεῖ, καὶ ἐπὶ τὰς τρεῖς πρῶτας τάξεις τοῦ Δημοτ. σχολείου.

2) *Τὸ δευτέρον στάδιον* εἶναι τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐπιμέρους στοιχείων κατ' ἀρχὴν καὶ βαθμιαίαν τῆς ὀλικῆς παραστάσεως τοῦ ὡραίου (ἀπὸ 11—14 ἔτος τῆς ἡλικίας). Τὸ στάδιον αὐτὸ ἀσκεῖται ἐπὶ τὸ σχολεῖον

καί με τή βοήθεια τοῦ φυσικοῦ καί τεχνικοῦ περιβάλλοντος, με ἐκδρο-
μές ταξίδια καί κυρίως με τόν παλμό καί τὸ ζῆλο τοῦ μεθοδικοῦ καί
ἐμπνευσμένου διδασκάλου.

3) *Τὸ τρίτο στάδιο* εἶναι τῆς συστηματικῆς, τῆς ὀργανωμένης κα-
λαισθητικῆς παρατηρήσεως καί τῶν καλαισθητικῶν κρίσεων (ἀπὸ 15
ἐτῶν καί ἄνω). Ἀσκεῖται δὲ με τὴ μεθοδικὴ μύηση τοῦ ἐφήθου πλέον
στὶς καλὰς τέχνες, μ' ἐπισκέψεις σὲ μουσεῖα σὲ ἀρχαιολογικοὺς χώρους
καί καλλιτεχνικὰ ἐργαστήρια, με παρατηρήσεις αἰσθητικές καί συζη-
τήσεις οἱ ὁποῖες θ' ἀσκήσουν τοὺς νέους νὰ κρίνουν σωστὰ τὰ αἰσθητι-
κὰ ἀντικείμενα καί νὰ πλουτίσουν τὴν αἰσθητικὴ τους ἐμπειρία. Ἡ αἰ-
σθητικὴ ἀγωγή δὲν πρέπει ν' ἀσκῆται σὲ ὀρισμένη ὥρα τοῦ προγράμ-
ματος τῆς σχολικῆς ἐργασίας ἀλλὰ σὲ κατάλληλη εὐκαιρία καί στιγμή
ὅταν ὑπάρχη ἐσωτερικὴ ψυχικὴ διάθεση.

Παράγοντες αἰσθητικῆς ἀγωγῆς:

Οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς, δηλ. ἡ οἰκογένεια, τὸ σχολεῖο, ἡ ἐκ-
κλησία καί ἡ κοινωνία, εἶναι παράγοντες καί αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Θὰ
περιοριστοῦμε ὁμῶς μόνο στὸν παράγοντα σχολεῖο ἀφοῦ ἀναφερθοῦμε
στὴν ἀρχὴ με συντομία καί στὸν παράγοντα «οἰκογένεια». Ἡ οἰκογέ-
νεια εἶναι πολὺ σημαντικὸς παράγοντας αἰσθητ. ἀγωγῆς γιατί εἶναι τὸ
φυτώριο ὅπου γεννιέται, ἀναπτύσσεται καί περνᾷ τὸν περισσότερο χρό-
νο τῆς ἀνώριμης ζωῆς τοῦ τὸ παιδί καί γι' αὐτὸ οἱ ἐπιδράσεις τῆς εἶναι
συνεχεῖς πολύμορφες καί συντελοῦν στὴ δημιουργία ἕξεων. Στὴν οἰκο-
γενειακὴ ἀτμόσφαιρα ἡ γαλήνη, ἡ ἀγάπη, ὁ σεβασμὸς, ἡ ἐσωτερικὴ
πειθαρχία, ἡ εὐγένεια, ἡ χαρὰ, ἡ εὐθυμία ἀλλὰ καί ἡ πρέπουσα σοβα-
ρότητα δημιουργοῦν ἓνα κλίμα πάρα πολὺ εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη
τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος. Ἡ τάξη καί ἡ καθαριότητα τοῦ
σπιτιοῦ καί τῆς αὐλῆς, ἡ ἀπλὴ καί καλαίσθητη ἐσωτερικὴ διακόσμηση,
ἡ κατάλληλη τακτοποίηση τῶν ἐπιπλῶν, ἓνα ἀνθοδοχεῖο με λίγα ἐπο-
χιακὰ λουλούδια, λίγη πρασινάδα, καλλωπιστικὰ φυτὰ σὲ παρτέρια ἢ
σὲ γλάστρες σκορπίζουν χάρη καί ὁμορφιὰ στὸ σπιτικὸ καί τὸ μετα-
βάλλουν σὲ τόπο δροσερὸ καί εὐχάριστο, σὲ μικρὸ ποθητὸ παράδεισο.
Ὅπου τὰ οἰκονομικὰ τῆς οἰκογενείας εἶναι ἀνθηρὰ μιὰ δυσκοθήκη με
κατάλληλη μουσικὴ καί τραγούδια ἔρχεται σὰν ἓνα ἐξαιρετικὸ συμ-
πλήρωμα. Τὸ δωμάτιο τῶν παιδιῶν καλαισθητικὰ διαρρυθμισμένο με
ἐπιπλα ἀπλὰ μὲν ἀλλὰ κομψά, με κάδρα ὠραῖα πού τὸ περιεχόμενό
τους εἶναι κατὰ προτίμηση ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ ἢ τὸ ζωϊκὸ καί φυ-
τικὸ βασίλειο. Μέσα στὸ εὐχάριστο καί καλαίσθητο αὐτὸ περιβάλλον
τὰ παιδιὰ θὰ συνηθίζουν στὴ διατήρηση, τὴν καλλιέργεια καί τὴν προα-
γωγή τῆς καλαισθησίας. Ἡ περιποίηση τῶν φυτῶν, ἡ διατήρηση τῆς
τάξεως, τῆς ἀτομικῆς καθαριότητος καί τοῦ σπιτικοῦ χώρου, ἡ καλαί-
σθητη ὁμιλία, ἡ εὐγενικὴ συμπεριφορὰ πρέπει νὰ γίνουν ἕξεις στὸ
παιδί.

Πέραν τούτου ὀφείλει ἡ οἰκογένεια νὰ φέρῃ τὸ παιδί σ' ἐπαφὴ με
τὴ φύση, ἀνεξάντλητη αὐτὴ πηγὴ τοῦ ὠραίου. Ἐνας περίπατος στὴν
ἐξοχὴ με τοὺς γονεῖς καί τὰ παιδιὰ, ὅπου αὐτοὶ θ' ἀνοίξουν τὸ βιβλίον
τῆς φύσεως γιὰ νὰ μάθουν στὰ παιδιὰ τους νὰ τὸ μελετοῦν, νὰ βρίσκουν
καί νὰ ἐπισημαίνουν τὸ ὠραῖον, νὰ δοκιμάζουν τὴ χαρὰ καί τὴ συγκί-
νηση ἀπὸ τὸ γλυκὸ κελάδημα τῶν πουλιῶν, τὸ λεπτὸ ἄρωμα τῶν λου-
λουδιῶν, τὸ θόμβο τῶν ἐντόμων, τ' ἀνάλαφρο τῆς αὔρας χᾶδι, τὸ φλοῖ-

σθο του κύματος που παιχνιδίζει στοῦ θράχου τὰ πόδια στῆς ἄμμου-
διάς τὰ πετράδια, σ' ἓνα μαγευτικό τοπίο φωτισμένο ἀπ' τῆς δύσης τὴν
ἀνταύγεια ἢ τὸ ἀσημένιο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ. Πρῶτοι οἱ γονεῖς θὰ δο-
κιμάσουν τὴν αἰσθητικὴ συγκίνηση ἀπὸ τὸ ὠραῖο τῆς φύσεως καὶ κοντά
τους τὸ παιδί, σὰν ἀναπόσπαστο τοῦ εἶναι τους κομμάτι, μὲ τὴν ὑπο-
βολὴ θὰ αἰσθανθῆ κι' αὐτὸ ἓνα μέρος τῆς μαγείας, λίγο στὴν ἀρχὴ μὰ
ὅμως ἀρκετὸ γιὰ νὰ ξυπνήσῃ τὸ καλαισθητικό του συναίσθημα καὶ
πλουτισθῆ ἢ καλαισθητικὴ του ἐμπειρία. Δὲν θ' ἀναφερθοῦμε στὴ σημε-
ρινὴ κατάσταση τῆς οἰκογενείας ἀπὸ αἰσθητικῆς πλευρᾶς γιατί εἶναι
στ' ἀλήθεια ἀποκαρδιωτικὴ καὶ κυρίως στὴν οἰκογένεια τοῦ χωριοῦ.
Ἐκεῖ ἡ ἄγνοια ποὺ ἐπικρατεῖ γύρω ἀπὸ τὴν ἀξία «ὠραῖο» καὶ ἡ ἀχα-
ρακτήριστη ἀδιαφορία κάνουν τὴν οἰκογένεια ἀρνητικὸν παράγοντα
αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Ὁ διδάσκαλος, τοῦ ὁποῦ ὁ ρόλος στὴν ὑπαιθρο
εἶναι ἀναμορφωτικὸς καὶ ἐκπολιτιστικὸς, καλεῖται νὰ ἐπιδράσῃ πρῶτα
στὴν οἰκογένεια γιὰ νὰ τὴν μετατρέψῃ σὲ σύμμαχο καὶ συνεργάτη του
γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς μεγάλης καὶ ἱερᾶς του ἀποστολῆς. Τὸ ἔργο του
εἶναι σκληρὸ, σωστὴ θυσία προσφέροντας τὸν ἑαυτό του ὀλοκαύτωμα
στὸ θωμὸ τῆς ἀγωγῆς. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πῶς οὐδέποτε ἀρνήθηκε τὴ
θυσία ὁ διδάσκαλος ἀπομονωμένος καὶ στὸ πιὸ μικρὸ χωριὸ τῆς πατρί-
δος μας, στυλοβάτης αὐτὸς τοῦ Ἔθνους, διαλύοντας τὰ σκοτάδια τῶν
προλήψεων, ὀδηγώντας στὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ, συμβουλευόντας καὶ
δείχνοντας στὸ λαὸ μας τρόπους πολιτισμένης ζωῆς. Ἀγωνίζεται πρω-
τοπόρος αὐτὸς γιὰ τὴν καθαρὴ τῆς αὐλῆς, τοῦ δρόμου, τῆς ἐκκλη-
σιᾶς, τὸν εὐπρεπισμὸ τῆς πλατείας, τοῦ ἡρώου ποὺ ὁ ἴδιος γιὰ νὰ στη-
θῆ ἐφρόντισε καὶ προβάλλει τὸν ἑαυτόν του, τὴν οἰκογένειά του σὰν
παράδειγμα γιὰ μίμηση. Σκληρὸς ἀλλ' ὅμως εὐγενὴς ὁ ἀγώνας του
αὐτὸς καὶ ἡ συνείδησή του τὸν καλεῖ νὰ τὸν συνεχίσῃ ἔστω κι' ἂν ἡ ἀ-
γνωμοσύνη τῶν ἄλλων μὲ χολὴ τὸν ποτίζει. Καλαισθητὸς στὴν ἐμφάνι-
σή του, ἀποφεύγοντας τὸν ἐξεζητημένο καὶ προκλητικὸ καλλωπισμὸ,
πρότυπο εὐγενείας καὶ λεπτότητος, γλυκόλογος καὶ εὐχάριστος στὴν
ὀμιλία του, φέρνοντας τὴ σφραγίδα τῆς καλαισθησίας καὶ σ' αὐτὸν ἀ-
κόμα τὸν τόνο τῆς φωνῆς, στὴ στάση τοῦ σώματος καὶ στὶς κινήσεις
του προβάλλει σωστὸς φάρος γιὰ νὰ φωτίσῃ τὰ θάθη τῆς παιδικῆς ψυ-
χῆς καί, σὰν σὲ γλυκοχάραμα, νὰ ξυπνήσῃ τὴν καλαισθητικὴ ὄρμη ποὺ
βρίσκεται σὲ λανθάνουσα κατάσταση καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὴ νέα γενεά
μας στὴν πρόοδο καὶ εὐτυχία. Σ' ὄλους μας εἶναι γνωστὸ πόση μεγά-
λὴ ἐπίδραση ἀσκεῖ στὸ παιδί ἡ ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα τοῦ δι-
δασκάλου.

Τὸ σχολεῖο παράγοντας αἰσθητικῆς ἀγωγῆς

Τὸ σχολεῖο συμβάλλει στὴν ἀνάπτυξη τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθή-
ματος τῶν μαθητῶν του μὲ τὸ διδακτῆριο ὅπου στεγάζεται, μὲ τὴν κα-
τάλληλη διακόσμησή του καὶ μὲ τὴν συστηματικὴ παιδαγωγικὴ του
ἐνέργεια. Τὸ διδακτῆριο πρέπει νὰ εἶναι κομψό, ἐπιβλητικὸ ἀλλὰ καὶ
ὕγιενὸ οἰκοδόμημα. Ὁ ζωογόνος ἥλιος, τὸ ἀφθονον φῶς, ὁ καθαρὸς
ἀέρας, ἡ νοικοκυροσύνη καὶ καθαρὴ εἶναι βασικὲς προϋποθέσεις
ποὺ θὰ μεταβάλλουν τὸ ἄψυχο καὶ παγερὸ τοῦτο κατασκευάσμα σὲ ὀλό-
θερμη φωλιά, σὲ πρόσχαρο ἐργαστήρι ὅπου θὰ σφυρηλατῆται ὁ χαρα-
κτήρας τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ συντελῆται ἀβίαστα ἡ ψυχοσωματικὴ του ἀνά-
πτυξη. Τὸ διδακτῆριο αὐτὸ θὰ συνεχίσῃ τὴν αἰσθητικὴ του ἐπίδραση

στούς μαθητές και με τὸν κατάλληλο ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ του διάκοσμο. Στὴν εἴσοδό του μιὰ πρασιά με πρασινάδα, με θάμνους καλλωπιστικούς καὶ λουλούδια, λίγα δένδρα στὴν αὐλή, ἐνωμένα ὄλ' αὐτὰ σ' ἓν ἄρμονικὸ σύνολο χρωμάτων, εὐωδίας καὶ δροσιᾶς ὑποδέχονται τὸ μαθητὴ καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα θήματά του στὴν περιοχή τοῦ σχολικοῦ περιβάλλοντος τὸν βοηθοῦν σὲ ψυχικὴ ἀνάταξη. Ἡ καλαισθητικὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὸ διδακτήριον θὰ συνεχισθῆ ἐντονώτερη στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ διδακτηρίου. Ὁ διάδρομος στολισμένος με ἐκλεκτὰ λουλούδια καὶ πρασινάδα σὲ περιποιημένες γλάστρες, με συνθήματα στοὺς τοίχους καλλιτεχνικὰ γραμμένα ὁδηγεῖ στὶς αἴθουσες διδασκαλίας. Ἐδῶ ὁ χῶρος εἶναι ἱερὸς γιατί συντελεῖται ἡ μεταρσίωση τῶν μαθητῶν σὲ ἀνώτερες τοῦ πνεύματος σφαῖρες, ἡ μεταλαμπάδευση τοῦ πολιτισμοῦ στὴ νέα γενεά, ἡ μεταθίβαση τῆς σκυτάλης μέσα στὸν ἐθνικὸ καὶ πολιτιστικὸ στοίβο ἀπὸ τὸν διδάσκαλο στὸ μαθητὴ. Ὁ χῶρος αὐτὸς λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι ἰδιαίτερα εὐχάριστος. Ἡ καλὴ διάταξη τῶν θρανίων, ἡ κατάλληλη τοποθέτηση τῆς ἔδρας καὶ τῶν ἄλλων τῆς αἴθουσας ἀντικειμένων, ἡ διακόσμηση τῶν τοίχων με εἰκόνες λίγες στὸν ἀριθμὸ ἀλλὰ διαλεγμένες βοηθοῦν στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιδιώξεώς μας.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας ὅτι στὸ Νηπιαγωγεῖο καὶ στὶς τρεῖς πρῶτες τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου πιὸ κατάλληλες εἶναι οἱ εἰκόνες με φωτεινὲς καὶ ζωηροὺς χρωματισμοὺς καὶ με περιεχόμενα ἀπὸ τὸ ζωϊκὸ, τὸ φυτικὸ θασίλειο ἢ σκηνές ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ...

Στὶς μεγαλύτερες τάξεις οἱ εἰκόνες πρέπει νὰ εἶναι πιὸ σύνθετες στὸ περιεχόμενον καὶ με καλύτερη καλλιτεχνικὴ ἀπόδοση. Ἐπιβάλλεται ἀκόμα ἡ ἀλλαγὴ τοῦ διάκοσμου κατὰ τὶς διάφορες ἐποχές καὶ μεγάλες γιορτές (ἐθνικὲς καὶ θρησκευτικὲς). Λίγα λουλούδια σὲ γλάστρες καὶ ἀνθοδοχεῖα πάντα προσθέτουν μιὰ ἰδιαίτερη χάρη στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς αἴθουσας. Ὁ διάκοσμος τοῦ γραφείου πρέπει νὰ εἶναι λεπτὸς, ἐπιβλητικὸς γιὰ νὰ ἐπιδρᾷ με ἰδιαίτερον τρόπον στὸν μαθητὴ ὅταν αὐτὸς βρεθῆ στὸ χῶρο τοῦτο.

Ἡ σχολικὴ ζωὴ. Αἰσθητικὴ ἀγωγή ἀσκεῖ τὸ σχολεῖο καὶ με τὴν ὀργανωμένη σχολικὴ ζωὴ. Οἱ σχολικὲς γιορτές, τὸ παιδικὸ θέατρο εἶναι ἐκδηλώσεις ὅπου δίνεται ἡ εὐκαιρία καὶ πρωτοβουλία στὸ μαθητὴ νὰ μορφοποιήσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ἔμφυτη καλαισθητικὴ του ὀρμή. Μιὰ ὀμάδα μαθητῶν ἀναλαμβάνει τὴν κατάλληλη διακόσμηση, ἄλλη ὀμάδα καλλιγράφων ἐτοιμάζει ἐπιγραφές καὶ συνθήματα, τρίτη ὀμάδα ὀργανώνει μαθητικὴ χορωδία καὶ τέλος ὅσοι ἔχουν τὸ χάρισμα τῆς καλῆς ἀπαγγελίας, διαλέγουν τὸ ὕλικὸ καὶ ἀναλαμβάνουν νὰ τὸ παρουσιάσουν στοὺς προσκαλεσμένους γονεῖς ἢ μαθητές τῶν ἄλλων τάξεων. Ὅλα ὁμως αὐτὰ ἐπιτελοῦνται με τὴ συμπαράσταση καὶ μεθοδικὴ καθοδήγηση τοῦ διδασκάλου.

Οἱ ἐκδρομὲς καὶ τὰ ταξίδια, ὅταν προηγηθῆ ἀνάλογη προετοιμασία καὶ ὀργάνωση, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μορφωτικὴ ἐπίδραση βοηθοῦν καὶ στὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή τῶν μαθητῶν. Ὁ Ἀβραάμ Λίνκολν ἔλεγε: «Καλλιεργήσατε τὸν φυσικὸν κόσμον ποὺ εἶναι γύρω σας, σπουδάστε με τὴν παρατήρησή σας τὶς ὀμορφιές του καὶ ἀνυψώστε τὸν ψυχικὸν σας κόσμον ἐντὸς σας γιὰ νὰ ἐξασφαλίσωμε τὴν ὕλική, καλαισθητικὴ καὶ κοινωνικὴ εὐημερία».

Με τὶς ἐκδρομὲς ὁδηγοῦμε τὸν μαθητὴ στὴ φύση, τὴν ἀνεξάντλη-

τη πηγή του ωραίου και με τέχνη και μεθοδικότητα του ανοίγουμε τη θύρα του συναισθηματικού του κόσμου για να δεχθῆ τὸν ἀναρίθμητο πλοῦτο τῶν μορφῶν, τῶν χρωμάτων και τῶν ἤχων τῆς φυσικῆς ἁρμονίας. Ἔτσι θὰ τὸν βοηθήσωμε ν' ἀπολαύσῃ τὰ γραφικὰ τοπία, τὶς ἐξαιρετικὲς μορφές τῶν ἐποχῶν, τὴ μαγευτικὴ μας θάλασσα, τὶς ἁρμονίες τοῦ θουνοῦ, τῆς κοιλάδος, τοῦ δάσους ὅπου σὰν σ' ἀπέραντο και μεγάλοπρεπο ναὸ θὰ παρακολουθήσουν τὴν δοξαστικὴ λειτουργία ποὺ στέλνουν πρὸς τὸν Πλάστη και Δημιουργό τους τὰ ὠδικὰ πτηνὰ με τὸ γλυκὸ κελάηδημά τους, τὰ ἔντομα με τὸ θούϊσμά τους και τὰ λουλούδια, σὰν θυμιατήρια, με τὸ λεπτό τους ἄρωμα. Αὐτὰ δὲν εἶναι λυρικές φράσεις σκόπιμα ταιριασμένες ἀλλὰ ἐλάχιστα ἀπὸ τὸ πλούσιο και ὑπέροχο περιεχόμενο τῆς φυσικῆς καλλονῆς τῆς πατρίδος μας.

Τὸ σχολεῖο σὰν ἐνέργεια Παιδαγωγική. Τὸ σχολεῖο σὰν ὀργανωμένη διδακτικὴ και ἠθοπλαστικὴ ἐνέργεια ἀποτελεῖ ἐπίσης σπουδαιότατον παράγοντα αἰσθητικῆς ἀγωγῆς. Κατὰ τὴ διδασκαλία ὄλων τῶν μαθημάτων στὴν κατάλληλη στιγμή ὁ διδ)λος μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ στὸ ξύπνημα και τὴν ἀνάπτυξη τοῦ καλαισθητικοῦ συναισθήματος τῶν μαθητῶν του. Τὰ μαθήματα ὁμως ποὺ κατ' ἐξοχὴν ἀπευθύνονται στὴ σφαῖρα τοῦ ωραίου εἶναι ἡ λογοτεχνία (ποίησι και πεζὸς λόγος) ἡ ὠδικὴ και μουσικὴ, ἡ ἰχνογραφία, τὸ σχέδιο, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ καλλιγραφία και ἡ χειροτεχνία.

Ἡ λογοτεχνία εἶναι μιὰ ἀπ' τὶς πιὸ σημαντικὲς καλὲς τέχνες. Σ' αὐτὴν καθρεφτίζεται ἡ διανόηση ἑνὸς λαοῦ, ἡ καλαισθητικὴ του πορεία και γενικὰ ἡ πνευματικὴ και συναισθηματικὴ του ζωὴ. Ἔργο τοῦ ἐμπνευσμένου διδασκάλου εἶναι νὰ κάμῃ τὸ παιδί ν' ἀγαπήσῃ μ' ὄλη τῆς καρδιάς του τὴ δύναμη τῆς λογοτεχνίας. Θὰ τὸ ἐπιτύχῃ δὲ ἂν διαλέγῃ τὰ καλύτερα και τὰ πιὸ κατάλληλα ποιήματα και πεζογραφήματα ἀπὸ τὴν πραγματικὰ φτωχὴ παιδικὴ μας λογοτεχνία και ἂν αὐτὰ τὰ προσφέρῃ στοὺς μαθητὲς του σύμφωνα με τὶς σύγχρονες διδαχτικὲς ἀντιλήψεις.

Ὤδικὴ και μουσικὴ. Σπάνια θὰ συναντήσωμε ἄνθρωπο νὰ μὴν ἀγαπᾷ τὴ μουσικὴ, σπανιώτερα δὲ νὰ τὴν ἀντιπαθῆ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν ὠνόμαζαν «δῶρον Θεοῦ» ὁ δὲ Σατωθριάνδος ἔλεγε: «Ὁ ἄνθρωπος προτοῦ μάθῃ νὰ μιλᾷ τραγουδοῦσε». Τόση μεγάλη σημασία ἔδινε ὁ ἀρχαῖος Ἕλληνισμὸς στὴ μουσικὴ, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης ὑπεστήριξε: «Καθ' ἅπερ ἡ γυμναστικὴ ποιὸν τι τὸ σῶμα παρασκευάζει και τὴν μουσικὴν ποιὸν τι ἦθος ποιεῖ. Ἡ σημερινὴ Ἕλληνικὴ πραγματικότητα, ποὺ χαρακτηριστικὸ της εἶναι ἡ μουσικὴ ἀμβλυνση (ἰδιαίτερα τῆς λαϊκῆς τάξεως) ἀπαιτεῖ τὴν ὀρθὴ μουσικὴ ἀγωγή τοῦ λαοῦ μας.

Ὅταν σήμερα βραβεύονται δίσκοι με μουσικὴ και τραγούδια τῶν «μπίτελς» και εἶναι περιζήτητα ἀπὸ τὴ νεολαία μας, ὅταν τὸ περιεχόμενο τοῦ τραγουδιοῦ σήμερα, ὁ ρυθμὸς τῆς μουσικῆς και οἱ κινήσεις τοῦ χοροῦ ἀποβλέπουν στὸ νὰ διεγείρουν κατώτερα ἐνστικτα και πάθη τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος, πῶς δικαιολογεῖται, ἐμεῖς, γονεῖς και ἐκπαιδευτικοί, κοινωνία και πολιτεία νὰ μένομε ἀπαθείς και ἀδιάφοροι μπρὸς στὸν ἐκτροχιασμὸ τοῦτο τῆς νεολαίας μας ὡς πρὸς τὴν καλαισθητικὴ ἀπόλαυση ἀπὸ τὴ μουσικὴ;

Ὁ Μαρσέλ Μπράουσκικ λέει: «Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ μικρὸς μάθαινε ὠραῖα τραγούδια δὲν θὰ εὐχαριστιόταν ὁ κόσμος στὰ σαχλὰ και ἀντιαισθητικά».